

DESPRE METODĂ

Autor: Virgil Iordache | 26 decembrie 2022

În această lună, redacția Syntopic vă propune o discuție despre metodă. Îi mulțumim domnului Virgil Iordache pentru răspunsurile sale interesante și complexe, care analizează minuțios problematicile propuse, invitându-ne să ne punem și mai multe întrebări în legătură cu această temă relevantă.

1. Metoda științifică este utilizată pretutindeni în științele sociale și umaniste; între cele din urmă, probabil cel mai cunoscut exemplu este cel al noilor paradigme de studii literare cantitative. Totuși, adesea umanoarele sunt acuzate de a fi nesistemice. În ce măsură metodele de studiu ale științelor „tari” se suprapun cu cele ale umanoarelor și ce pretenție de sistematism putem avea de la cea de-a doua categorie?

Înainte de a răspunde întrebărilor dumneavoastră, aș dori să relatez o experiență personală relevantă. Undeva prin 1999, înainte de fi finalizat studiile în filosofie, am dorit să mă înscriu direct la doctorat (aveam legal această posibilitate, fiind absolvent de biologie) cu o temă pe care o imaginasem singur, după lecturi în domeniu: „Peratologia analitică a biologiei”. Evident că un astfel de hibrid între fenomenologia românească și filosofia analitică nu avea cum să fie viabil, denotând veleitarism cu privire la domeniul abordat. Am spus acest lucru pentru a arăta limpede, concret, că există metode și metode în domeniul umanist, numai cine nu are o educație formală solidă sau nu a înțeles limitele transferului de concepte și stiluri poate crede că se poate face orice îi trece prin cap.

În opinia mea, percepția că metoda nu e relevantă în spațiul public are două surse. Prima este un iluminism axat pe cunoașterea ca produs, nu ca proces de producție incluzând produsul în calitate de variabilă de producție dependentă de niște resurse și metode de producție. Toată educația preuniversitară e bazată pe asimilarea de produse din diverse domenii științifice, care ulterior sunt folosite pentru o ideologie unificatoare cu rol de legitimare a puterii. Avem o instrumentalizare a produselor științei – așa cum se poate practica, alternativ – și instrumentalizarea religiei. Nicio putere, niciun stat nu are interesul să livreze cetățenilor noțiuni legate de metodă, care, fără a relativiza

cunoașterea, îi arată limitele și, astfel, implicit, pune limite puterii celor care se prevalează de ea. Se preferă ca metodele să fie accesibile unor inițiați, producătorii efectivi ai cunoașterii. Rezultatul este o deturnare a instituțiilor de educație și a celor religioase de la funcția lor.

A doua sursă este comercializarea aplicațiilor cunoașterii și nevoia celor care fabrică artefacte ca beneficiarii să aibă un capital de cunoaștere cât mai mic, pentru a fi vulnerabili în procesul de negociere. De exemplu, dacă înțelegi natura platformelor de socializare și cum sunt produse serviciile asociate lor, înțelegi că nu pot fi gratuite, cum par a fi, și iei măsurile de rigoare. Dacă înțelegi metodele de producere a unor alimente sau telefoane mobile știi cum să alegi avizat, când e cazul să înlocuiești ceva sau să nu înlocuiești, devii invulnerabil la reclame etc.

Din sinergia neplanificată a celor două surse menționate avem ce se vede, un surfing pe rezultate tehnologice, de cunoaștere, spirituale, fără a mai deține acces la metodele de producție. Pe de altă parte, metodele sunt accesibile oricui dorește, numai că există niște costuri de acoperit ca să ți le însușești. E ca și cum ai dori să înveți o limbă străină.

Există tot atâtea limbi străine metodologice câte domenii de cunoaștere umană (în sens larg, fără constrângerile obiectivității științifice) există, iar cele din științele tari sunt diferite de cele din alte domenii. Metodele specificate la nivel de variabile în științele tari nu se suprapun celor din alte științe, dar anumite structuri pot fi transferate și circulă între domenii. Ca un exemplu, structurile de tip mâna invizibilă din economie au trecut în programul biologic al evoluției și apoi au revenit în economie după prestigiul acumulat în biologie. Avem niște metodologii mai generale, aplicabile într-o gamă largă de domenii și metodologii specifice numai unui domeniu. Accesul în sens propriu la metodologii și la modul lor de organizare nu se poate face fără cunoștințe de matematică.

De la umanoare nu putem avea pretenții mari de sistematism cu privire la rezultatele finale, dar putem sistematiza riguros metodele de producție, analiză a argumentelor, fișare, construire a paragrafelor, acoperire a corpurilor de literatură, multe altele, adică tot ce ține de ucenicia cuiva pentru a deveni autor în domeniu. Când ești numai un cititor, nu îți pot fi accesibile, dar nu e rău deloc să știi că există, că un efort organizat intens a existat înainte să ai în mână o carte, că nu e vorba de inspirație și talent decât într-un mic procent. Cum asta nu e psihologic prea confortabil, ajungem la mecanismele din spatele percepției că metoda nu e relevantă în spațiul public.

2. Odată cu conflictul dintre pozițiile epistemice realistă și antirealistă, se pune problema dacă metoda științifică este la fel de validă dincolo de domeniul empiricului. Credeți că aceasta are vreo forță, să spunem, în metafizică, sau

este mai degrabă circumscrisă științelor concretului?

Cum știe oricine face facultatea de filosofie, între realism și antirealism există un mare gradient de poziții. Personal sunt adeptul unui realism modest, iar ideea de bază din spate este că decupajele stabilizate ale lumii au un anumit timp de viață, destul de lung. O teorie ontică ar fi una care lucrează cu un anumit fel de decupare, și se poate trece de la o teorie ontică la alta în urma evoluției cunoașterii. Geografic și social pot exista societăți și grupuri care operează implicit cu teorii ontice diferite, de unde necesitatea de a avea acces la viziunea asupra lumii a altora dacă vrei să poți comunica în mod real cu ei. Dacă aceste lucruri nu sunt înțelese se va lucra cu proiecții în limbaj comun a mai multor sistematizări ontice simultan, provenind din diverse domenii științifice, rezultatul fiind incoerența viziunii personale asupra lumii, un fenomen de masă la ora actuală.

Pentru oricine a lucrat pe literatura de metafizică, ontologie și de critică a lor e evident că poate exista metodă riguroasă și în metafizică, orice ar însemna acest termen. Numai că metodele din acest domeniu folosesc mai mult pentru a înțelege limitele și modurile de criticare a rezultatului final de cunoaștere, nu pentru a garanta o obiectivitate în sensul celei din știința modernă. Datorită complexității mari a problemelor filosofice, atunci când te limitezi la o anumită abordare/metodă, pierzi inevitabil alte aspecte și potențialități. Acest lucru e valabil și în știința modernă, metodele din diferite subdomenii sunt complementare în înțelegerea realității.

Personal ce mă interesează e extragerea invarianțelor structurale din cunoașterea științifică produsă în diferite domenii și la diferite momente de timp în evoluția domeniilor, nu însă pentru a absolutiza realitatea acestei invarianțe, ci din interes metodologic, de a le studia și analiza din perspectiva lor schimbarea cunoașterii la un nivel mai abstract decât al cunoașterii specificate efective, direct utilizabilă tehnologic. E un proiect derivat din reconstrucția *Criticiei rațiunii pure* făcută de Prof. Ilie Pârvu.

3. Sistemul românesc de învățământ este adesea neglijent cu deprinderea unei metode în materiile studiate: din argumentare, dacă ea există, lipsește studiul logicii; din cursurile de limbă și literatură lipsește aprofundarea compunerii textelor argumentative și de alte feluri etc. Este acest fenomen nociv pentru educația românească și, dacă da, cum poate fi soluționată problema în cauză?

Din experiența de profesor, opinia pe care mi-am format-o este că nu se poate rezolva la scară socială într-un sistem public, deoarece statul ca întreg e interesat ca cetățenii să nu aibă cunoaștere despre metode, iar acest interes e convergent, cum am mai spus, cu interese comerciale. La asta se adaugă fenomene sociale care au dus ca resursa umană care educă tinerii să nu aibă nici ea acces cel mai adesea la metode, de unde și respingerea ideii ca cine predă în universități să facă și cercetare. Acolo unde există o

cunoaștere mai solidă pe scară largă cu privire la metode fie e vorba de sisteme care au și multe instituții private, iar uneori accesul la cunoștințe metodologice solide este foarte scump, fie sunt chiar țările inițiatoare ale iluminismului, nu cele în care numai s-a pus în practică. Inițiatorii iluminismului aveau deja acces metodologic la știință și au perpetuat buna educație în sistem până azi.

Pentru România nu văd altceva decât posibilitatea unor eforturi personale și private împotriva curentului. Nu e puțin lucru să fii și la periferia lumii civilizate, am fi putut fi în afara ei complet.

Imagine: Paul Gauguin - China Asters, Hat and Book; Sursă: Wikiart